

«КОРСАР» ДЖОРДЖА ГОРДОНА БАЙРОНА: ПОЕТИКА ОБРАЗІВ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ЧИТАЧА

Дячук Оксана

*здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти
історико-філологічного факультету,
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Науковий керівник:

Миронюк Валентина

*кандидатка філологічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри теорії і методики журналістської творчості
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»,
м. Рівне*

Східні поеми Дж. Г. Байрона («Гяур», «Корсар», «Лара», «Осада Коринфа» та інші) відіграють важливу роль у формуванні унікального типу романтичного героя – байронічного героя, що став знаковим явищем не лише для британського романтизму, а й для всієї європейської літератури. Байронічний герой, втілений у постатях загадкових, трагічних мандрівників і вигнанців, відображає складну внутрішню боротьбу, конфлікт між особистим кодексом честі та суспільними нормами.

Актуальність дослідження зумовлена потребою глибшого осмислення взаємозв'язку між поетикою Сходу, особливостями романтичного нарративу та становленням нової літературної моделі героя, яка вплинула на розвиток світової літератури впродовж XIX і XX століть.

Метою дослідження є виявлення особливостей формування байронічного героя в «східних поемах» Дж. Г. Байрона через аналіз його ідентичності, мотиву мандрів та внутрішнього конфлікту, а також з'ясування впливу цих елементів на розвиток романтичної літературної традиції.

Східні поеми письменника написані під впливом свіжих вражень від морської мандрівки. У них широко розгорнутий сюжет і глибоко розроблені характери персонажів, тому Байрон назвав їх «повістями».

Герої цих поем – зневірені безпритульники, що порвали з суспільством, люди однієї пристрасті, великої сили волі. Це бунтарі, що кидають виклик суспільству фарисеїв, його релігійним і моральним основам, непоступливі й безкомпромісні. У них немає позитивних ідеалів, вони борються, не вірячи у перемогу, розуміючи, що суспільство сильніше за них. Основний інтерес «східних поем» Байрона зосереджено на новому типі романтичного героя, чия виняткова індивідуальність і драматична доля потребували для свого вияву незвичайних обставин.

Відсутність чітких національно-історичних характеристик зображуваної дійсності – важлива риса поетики «східних повістей».

Поет створив тут особливу умовно-історичну екзотичну реальність, у якій діють його вигадані герої, узагальнивши побачену ним дійсність у мандрівках по Сходу [2, с.45].

Одна з найбільш відомих «східних повістей» Байрона – поема «Корсар». Сюжет розвивається в поемі у двох напрямках: історія кохання Конрада та його героїчні пригоди [3, с.15]. Зображення любовної історії та піратські пригоди утворюють «зовнішню» дію і відносяться до епічного начала.

«Зовнішня» (епічна) та «внутрішня» (лірична) дії знаходять відображення у композиції поеми. Епічна дія часто переривається авторськими розповідями про героїв. Чимало таких розповідей у першій пісні. Вони стосуються переважно Конрада – його звичок (II), зовнішності (IX), характеру (VIII, X), таємничої історії його минулого (XI), кохання до Медори (XII–XIII). З другої пісні дізнаємося про переживання Конрада у в'язниці (X, XI). У 3-ій пісні подано чудові описи картин природи – заходу сонця над морем (I) та бурі з грозою (VII). Автор намагається відокремлювати «внутрішню» дію від «зовнішньої», komponуючи їх по чергову у різних частинах пісні.

В образі Конрада Байрон створив новий тип літературного героя – романтичного. Він значно відрізняється від інших людей зовнішністю, поведінкою, моральними принципами та своєю долею[2, с.49].

Байрон підкреслює в Конраді ті риси, які роблять його несхожим на інших (принцип контрасту). Через портрет героя розкриваються його напружене внутрішнє життя, надзвичайна воля. Це «вогняний погляд», «бліде обличчя», відтінене чорними кучерями волосся. Очі його в хвилини невдоволення «спалахують»; ніхто не здатний витримати його пильного погляду (I, IX). Підкреслюються стриманість Конрада у спілкуванні з людьми, його вміння наказувати жестом, поглядом чи одним словом (I, II).

Стриманість, зовнішня суворість Конрада свідчать ще і про внутрішню боротьбу героя з самим собою, яку він ретельно приховує від людей. Часом героя охоплює «жар, лихоманка»; обличчя його палає, а

чоло зрошує «холодний піт». Часом «тремтіння губ та блідість суворого чола» свідчать про його приховані муки (1, X).

Портрет Конрада показує, що герой постійно перебуває в розладі з самим собою. Хоч він – ватажок піратів, але влада не робить його щасливим. Бурхливе, сповнене пригод життя також не вдовольняє його. Він байдужий до багатства, життя свого він не цінує, а смерті не боїться (1, XIII). Можливо, його робить щасливим кохання до Медори? Ні, він жене від себе ніжність, сентиментальні почуття, затишок та спокій. З Медорою він поводить стримано і навіть суворо, хоч і палко кохає її (1, XII).

Конрад постійно перебуває у стані внутрішньої напруги, боїться розслабитися, піддатися пориву щирих почуттів. Він стримується завдяки залізній волі. Тому і в коханні до Медори він боїться вияву ніжних почуттів: адже любові розслаблять його духовно, і він втратить непохитність волі (1, XVI).

Звичайно, сильний, рішучий характер допомагає Конрадові владарювати над піратами. Автор дає нам зрозуміти, що колись Конрад, людина горда і пряма, виявився беззахисним перед неправдою. На нього звели наклеп, і він розчарувався в чесності та порядності людей, а разом з тим і в суспільстві взагалі. Відтоді він зрікся суспільства і поставив собі за мету мстити людям [3, с.85]. Він не замислюється над тим, що не всі люди злочинці, адже серед них є чимало чесних і порядних. Проте таких людей він вважає лицемірами. Отже, Конрад виявився цілком самотнім серед людей не тільки з їхньої вини, а й зі своєї власної – через свою невіру (1, XI).

В образі Конрада втілюється один з важливих мотивів усієї романтичної літератури – мотив «втечі від дійсності». У поемі всі персонажі мають задані риси характеру, тобто вже заздалегідь визначені і чітко виписані. Сюжет розгортається автором так, щоб надати герою можливість виявити ці риси характеру.

Автор ставить Конрада у виняткові умови та життєві ситуації. Він, людина глибоких і тонких почуттів, непересічних можливостей, живе серед грубих піратів. У «Корсарі» найяскравіше втілюється образ «байронічного героя» – самотнього бунтаря, що розчарувався в житті й страждає, людини з високою і ніжною душею. «Байронічний герой» мав великий вплив на європейську літературу [3, с.55].

У поемі два жіночих образи – Медора, кохана Конрада, і Гюльнар, рабиня паші Сеїда. Багато в чому вони протилежні.

Медора зображена Байроном як ідеальна героїня. Вона вірно любить Конрада, вродлива та ніжна душею. У її долі чимало загадкового. Нам невідомо, хто вона за походженням, що пов'язувало Медору і Конрада в минулому, як вона потрапила з ним на острів корсарів. Створюючи цей

образ, Байрон використав улюблений прийом романтичної недовольності.

Значною мірою образ Медори розкривається через ставлення до неї Конрада, яке передається і читачеві. Любов Конрада належить «тільки їй одній»; багатьох красунь він бачив, але ніхто не може зрівнятися з нею; варто їй лише з посмішкою поглянути на коханого, як той забуває «крах надій» та «біль образ» (1, XII).

Портрет Медори ледь намічений. У неї чудове волосся; її погляд лазурний, лагідний і завжди зажурений. Кілька разів згадує поет про її сльози, але сльози ті «чисті, світлі», вони неначе прикрашають та звеличують героїню (I, XIV–XV). Погляд Медори світлоносний. Конрад боїться глянути їй у вічі (1, XII), бо бачить у ньому докір.

Медора завжди одна. Вона сумує, знемагаючи в чеканні. Все її єство виявляється в сильному та ніжному коханні й самотності. Свої невисловлені, але сильні переживання вона виливає у співі (1, XIV). Пісня Медори така ж таємнича, як і вона сама. Ключові слова пісні – таємниця, вогонь, відчай, труна, біль, скорбота, любов [2, с.45]. Адже в коханні Медори не лише її щастя, а й горе. Медора вмирає, одержавши звістку про полог Конрада. В коханні до нього вона вбачала сенс свого буття. Зі смертю коханого вона втратила бажання жити.

Створюючи образ Медори, Байрон користувався методом ідеалізації. Він навмисне опускає побутові подробиці, звички героїні, другорядні риси її характеру [3, с.69]. Виділяючи дві головні – кохання та скорботу, які поет облагороджує і показує в «романтичному світлі», Байрон тим самим звертається до уяви читача. Медора для кожного читача перетворюється на піднесений символ його власних благородних почуттів. У цьому відношенні метод Байрона близький до методу Данте Аліг'єрі, що оспівував своє кохання до Беатріче.

Отже, у «східних поемах» Дж. Г. Байрона сформувався канонічний образ байронічного героя – самотнього, гордого, внутрішньо роздвоєного персонажа, який протиставляє себе суспільству і шукає сенс у стражданні та мандрах. Байронічний герой, започаткований у «східних поемах», став вагомим внеском у світову літературну традицію, вплинувши на подальше формування образу трагічного індивіда в літературі XIX–XX століть.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коломієць Н. Є., Яременко Н. В. Історія зарубіжної літератури I половини XIX століття. Кривий Ріг, 2021. 104 с.
2. Ніколенко О. Романтизм у поезії. Г. Гейне, Дж. Г. Байрон, А. Міцкевич, Г. Лонгфелло : Посібник для вчителя. Харків : Ранок Веста, 2003. 176 с.
3. Павличко С. Байрон : нарис життя і творчості. Київ : Дніпро, 1989. 196 с.